

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 DERSİ

UZUN TEZİ

“ÖLÜM KALIM SAVAŞI”

Rehber Öğretmen : Müge Atacan

Öğrencinin Adı : Nejan

Öğrencinin Soyadı : Duman

Diploma Numarası : D1129023

Sözcük Sayısı : 3856

Araştırma Sorusu: Yaşar Kemal’in “Ortadirek” ve “Ölmez Otu” adlı yapıtlarında Anadolu köylüsünün ölüm-kalım sorunsalı hangi yönleriyle ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER

1) GİRİŞ	4
2) AĞALIK DÜZENİ	5
3) İNSAN-DOĞA İLİŞKİSİ	8
4) İNANÇLAR	10
5) AİLE İLİŞKİLERİ	13
5.1) Kadın Figürlerin Ailedeki Rolü	14
5.2) Erkek Figürlerin Ailedeki Rolü	16
5.3) Çocukların ve Yaşlıların Ailedeki Yeri	17
6) SONUÇ	19
7) KAYNAKÇA	20

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı bitirme tezi olarak hazırladığım bu çalışmada, Yaşar Kemal'in 'Dağın Öte Yüzü' üçlemesinin ilk ve son yapıtları olan Ortadirek ve Ölmez Otu adlı eserlerde Anadolu insanının yaşam mücadelesini ve bu mücadelenin etkenlerini inceledim. Bu tezin konusu da Anadolu köylüsünün yaşam koşullarını ve karşılaştıkları zorlukları etkileyen nedenler ve köylünün bu zorluklarla başa çıkma yollarıdır. Bu tezde birbirinin devamı niteliğinde olan bu iki eseri seçmemin nedeni, yapıtların Anadolu gerçeğini yakından anlatmalarıydı.

Tezin ön çalışması sırasında öncelikle üçlemenin bütün kitaplarını ayrıntılı biçimde okudum. Ardından, yapıtı ve yazarı daha iyi anlamama yardımcı olacağını düşündüğüm çeşitli kaynakları taradım. 'Yaşar Kemal Sözlüğü', 'Yaşar Kemal'in Romancılığı' adlı incelemelerin yanı sıra, çeşitli gazete ve dergilerde basılmış röportaj ve düşünce yazılarından yararlandım.

Sonuçta içeriği dört ana bölümden oluşan bu tezi yazdım. Anadolu insanının hayat mücadelesinin önemli nedenlerinden biri olan feodal düzeni, insan-doğa ilişkisini, bu savaşım sırasında bireylerin en büyük desteği olan inançları ve aile ilişkilerini inceledim. Böylelikle Anadolu gerçeğini yakından tanıma olanağı buldum.

Sözcük Sayısı: 158

1) GİRİŞ

Yaşar Kemal, Türk yazınının dünyaya mal olmuş isimlerinden biridir. Eserleri pek çok dile çevrilmiş, dünya çapında pek çok insan tarafından okunmuştur. Onu bu kadar geniş bir çevrede tanınmış bir yazar yapan, içinde büyüdüğü çevreyi, Türkiye gerçeklerini doğal ve aslına yakın şekilde anlatıyor oluşudur.

Dağın Öte Yüzü üçlemesinde Çukurova'ya yakın bir köyün ve köylüsünün hikâyesi anlatılmaktadır. Çetin yaşam şartlarına karşı büyük bir mücadelenin içinde olan Anadolu insanının hayatta kalma çabası gözler önüne serilmiştir. Bu makalede, Anadolu köylüsünün hayatta kalma savaşını etkileyen iç ve dış etkenler incelenecektir.

Anadolu köylüsünün hayatta kalma mücadelesinde feodal düzen, inançlar, insanın doğayla olan ilişkisi ve aile içi ilişkiler yer tutmaktadır. Bu savaşlarında, toprak ağalarının bütün gücü ellerinde tuttuğu feodal düzen, köylünün en büyük düşmanıdır. Geçinebilmek için toprağa yani doğaya bağımlılık, kentsel gelişimin bu bölgelerde görülmemesi, eğitimsizlik gibi etkenler, köylünün karşısında yer alan feodal düzenin en büyük nedenleridir. Hayatta kalabilmek için ekmeğini topraktan çıkararak, tarım yaparak para kazanan insanların hayatında doğanın etkisi büyüktür. Kimi zaman köylünün yanında kimi zaman da karşısında yer alan doğa ve iklim şartları bu savaşta önemli yer tutar. Bu nedenle insanların doğayla olan ilişkileri de, feodal düzen gibi köylünün mücadelesini etkileyen dış etkenlerdendir ve bu tezin konusu içindedir. Hayatta kalma savaşlarında köylünün tavırlarını belirleyici olan iç etkenler ise inançlar ve aile içi ilişkilerdir. Bireysel ve toplumsal inançlar, bireylerin sosyal hayatlarını etkilemektedir ve bu inançlar zor zamanlarında Anadolu insanının en büyük sığınaklarındandır. Bireyin aile içindeki rolü, aile bireyleriyle olan ilişkileri de bu savaşta

önemlidir. Aile kurmak bireyin hayatta kalma savaşımında yalnız kalmaması, zorluklar karşısında bir arada, daha güçlü ve sağlam durabilmek açısından önemlidir.

2) AĞALIK DÜZENİ

Yaşar Kemal'in Ortadirek ve Ölmez Otu adlı yapıtlarında karakterler yaşamlarını sürdürebilmek, hayatta kalabilmek için feodal yapıya yönelik bir savaşım içindedirler. Her iki yapıtta da cumhuriyetin henüz genç olduğu dönemlerde, hala feodal sistemin hüküm sürdüğü Anadolu topraklarında yaşadığı görülmektedir. Bu toplumda demokratik bir yönetim yoktur ve insanlar arasında sosyal eşitlik görülmez. Toplumun çeşitli sınıflara ayrıldığı görülmektedir. Adil Efendi ve Delice Bekir gibi büyük toprakların ve bu topraklarda yaşayan ve çalışan insanların sahibi olan ağalar, Muhtar Sefer gibi kendilerini devletin adamı bilen ve güçlerini halka yardım etmek, yol göstermek için kullanması gerekirken onlara eziyet etmek için kullanan, sadece kendi çıkarlarını düşünen muhtarlar ve bu iki grup tarafından sömürülen, eğitimsiz ve çaresiz halk, bu sınıfları oluşturmaktadır. Halk kendisini sömüren bu feodal sistemde hayatta kalma çabası içindedir.

Feodal düzenin hiyerarşisinde en üst sırada büyük toprak sahipleri, yani toprak ağaları bulunmaktadır. Yapıtta karşımıza karakter olarak pek çıkmasalar da köylünün hayatında söz sahibi oldukları için, bütün bir yapıt boyunca toprak ağalarının varlıkları yazar tarafından okuyucuya duyurulmuştur. Köylüler, Adil Efendi gibi toprak ağalarından aldıkları borçla, erzakla bütün bir kışı geçirirlerken, yazın da gelip bu ağaların geniş topraklarında çalışarak borçlarını öderler ve az bir miktar para da kazanırlar. Ancak kazandıkları bu para kendilerine bile yetmediği için yine bu ağalardan borç almak durumunda kalırlar. Kısacası köylü, ekonomik anlamda her açıdan toprak ağalarına bağımlıdır. Köylünün bu bağımlılığı ve eğitimsizliği, toprak ağalarını bölgenin en güçlü insanları haline getirmiştir. Öyle ki çoğu

zaman bu toprak ağalarının gücü, devletin ve yasaların üzerine çıkmaktadır. **“Tükürürler de, öldürürler de. Onlar Çukurova Ağaları. Mühür kimdeyse Süleyman o, Halil Emmi...”** (Ortadirek, 65) Çukurova ağaları paranın sahibi oldukları için, bölgenin en güçlü insanlarıdır ve dilediklerini yapmakta özgürdüler. Köylünün gözünde Çukurova ağalarını sorgulayacak, yargılayacak herhangi bir güç yoktur ve de olamaz. Devletin kendisine verdiği haklardan, yasalardan bihaber olan köylü, çaresiz bu ağaların düzeninde var olma çabası içindedir.

Feodal düzende toprak ağalarından sonra gelen, kısacası ikinci adam rolünde olanlar köy muhtarlarıdır. Rol model olarak kendilerine toprak ağalarını örnek alan muhtarlar köylünün yanında yer alacakları yerde karşısında durmaktadır ve köylünün yaşam savaşını daha da zorlaştırmaktadır. **“Ben sülaleden Muhtarım. Ben sizin oyunuzla Muhtar olmadım arkadaş!**

Babamın babası da Muhtardı. Dedesi de. Muhtarlık bize haktan vergi.”(Ortadirek, 252)

Muhtarlar, görevlerinin kendilerine haktan vergi olduğunu düşünmekte ve düşündürmektedirler. Alıntıda ayrıca muhtar kelimesinin baş harfinin her seferinde büyük harfle kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım aslında konuşan kişinin yani muhtarın, muhtarlık makamının kişiye bir çeşit kutsallık verdiğini düşündüğünü göstermektedir.

Kendilerini kutsal ve değerli gören bu muhtarlar, kendilerinden daha fazla paraya sahip oldukları için daha üst seviyede olan toprak ağalarına ters düşmeye hiçbir şekilde cesaret edemedikleri gibi, onlarla iş birliği yapma, ceplerini doldurma derdindedirler ve bu nedenle köylüye sırtlarını dönmüşlerdir. **“Muhtar duyuyor, duymamışçılıktan geliyordu. Kasabadaki,**

çiftlik sahibi Cemal Koşak Bey de öyle yapardı. Irgatların parasını vermediğinde ona ana avrat ne kadar söverlerse sövsünler aldırılmaz, (...) derdi. Doğru dosdoğruca bir laf!”

(Ortadirek, 78)

Muhtarlar, zengin ve güçlü toprak ağalarını kendilerine örnek almaktadırlar. Kendilerini de onlar kadar olmasa da üstün görmekte ve bu nedenle de asıl görevi köylüyü temsil etmek, onların yanında yer almak olmasına rağmen, köylüyü sömürmekte ve küçümsemektedir. Bunun temelinde yatan neden köylünün güçsüzlüğüdür. Eğitilmemiş, bireysel hak ve özgürlüklerinin bilincinde olmayan halk, yönetilmesi ve kontrol edilmesi en kolay halktır. Yaşar Kemal'in eserlerinde Anadolu köylüsü de işte böyledir. Güçsüzlüğünün temelinde yatan neden cehalet ve bunu kullanmayı bilen muhtar ve toprak ağalarıdır.

Köylü halk, Yaşar Kemal'in eserlerinde karşımıza çıkan Çukurova toplumunda, feodal düzenin en alt basamağında yer alan gruptur. Bu coğrafyada eğitimsiz ve yoksul bırakılmış köylüler içinde buldukları düzende varlıklarını sürdürme çabasındadırlar. Para kazanmak ve geçimlerini sürdürmek için toprak ağalarına mecburdurlar. Onları bu ağalara karşı koruması gereken muhtarlar ise kendi çıkarlarının peşine düşmüştür. Muhtar Sefer'in kendi cebine giren bir miktar para karşılığında köylüyü gelirlerini azaltacak olan Bekir Ağa'nın verimsiz tarlasına sokması bunun örneğidir. Köylü bu durumun ne kadar farkında olsa da elinden gelen bir şey yoktur. **"Köylünün yüzünü gördün mü? (...) İki lafına hepsi kandı."** (Ortadirek, 58) Köylü hangi yöne çekilirse o yöne gitmekte, kendi haklarının ve çıkarlarının peşinden gidememektedir.

İçinde buldukları feodal ağalık düzeni köylüyü bir rekabete itmektir. Bu düzende daha çok kazanmanın yolu daha çok çalışmaktan, daha hızlı olmaktan ya da daha iyi olanı elemekten geçmektedir. Yaşar Kemal'in özellikle Ölmez Otu adlı eserinde de köylüler arasındaki rekabet ve rekabetin sonuçları açıkça görülmektedir. **"Tam davranıp domatese atılacakken, birden iki kadının domatese doğru fırladığını gördü, olduğu yerde kaldı. Kadınlar bir anda domatesi soyuverdiler. Az önceki kıpkırmızı kökten ortada kapkara**

çırılçıplak bir dal kaldı.” (Ölmez Otu, 133) Köylüler karınlarını doyurabilmek için, hızlı davranmak, diğerlerinden daha önce sebze yi ya da meyveyi kapmak zorundadırlar. Köylüler arasındaki rekabet başka şekillerde de ortaya çıkmaktadır. Köylünün çok fazla ve çok hızlı pamuk topladığı için Ali’yi dövmesi, yine bu rekabetin ortaya çıkardığı durumlardan bir tanesidir. Toplum içindeki bu rekabet insanların ilkel davranmasına ve kendilerini diğerlerinden farklı kılan insanlıklarını unutmalarına neden olmaktadır.

Anadolu köylüsünün içinde yaşadığı ve zorunlu olarak bir parçası olduğu feodal sistem, bu insanların ölüm kalım savaşının temelinde yatan nedenlerden biridir. İçinde buldukları düzen, köylü için hayatta kalmayı ve varoluşu zorlaştırmaktadır.

3) İNSAN-DOĞA İLİŞKİSİ

Doğa, yapıtlarda köylünün yaşam savaşımında hem yanında hem de karşısında olan bir etkidir. Köylünün ekmeğini çıkardığı ve parasını kazandığı, üstünde emek harcadığı toprak hayatında önemli yer tutar. Bu nedenle Anadolu köylüsü hayatta kalabilmek için içinde bulunduğu çetin iklim şartlarına, yani doğaya uyum sağlamak zorundadır.

Yaşamını doğa üzerine kurmuş olan Anadolu köylüsü her an doğayla ilişki içerisinde.

“Döngüle uçsuz bucaksız bozkırda savruluyor. Bu, Çukurda pamuk açtı açacak demektir.”

(Ortadirek, 10) Köylüler olmuş pamukları toplamaya Çukurova’ya ne zaman inmeleri gerektiğini anlamak için doğanın dilini iyi bilmek zorundadırlar. Zamanlama çok önemlidir çünkü geç gidilirse en verimli tarlalar diğer köyler tarafından kapılacaktır. Daha az verimli tarlalarda çalışmak, daha az para kazanmaktır. Bu tarlalarda çalışarak kazandıkları para köylünün en büyük gelir kaynağıdır ve buradan ne kadar para kazanabilecekleri tamamen döngüle gibi küçük bir bitkinin etrafta savrulmasına bağlıdır.

Ekonominin doğa üzerine kurulu olması ve doğayla iç içe yaşam, doğanın köylünün yaşantısında çok büyük yer sahibi olmasıyla sonuçlanır. Doğanın bu kadar önemli olmasının sonucunda ise köylünün doğaya karşı büyük saygı ve sevgi beslediği görülmektedir.

“Esen yel öteden küçücük bir döngeleyi getirdi ayaklarının dibine sürdü. Koca Halil onu tuttu kaldırdı, öteki yanına koydu. Yel yeniden döngeleyi önüne kattı sürükledi.” (Ortadirek, 13) “Yarılmış, dış dış olmuş parmaklarıyla uğurböceğini okşadı. “Böcecik,” dedi. “Meryemce Anan sana kurban olsun böcecik. Ne var, ne yok?”” (Ortadirek, 145)

Alıntılarda Koca Halil ve Meryemce karakterlerinin doğaya karşı tutumları görülmektedir. Koca Halil’in döngeleyi ayağıyla ittirmek ya da üzerine basıp geçmek yerine tutup yan tarafa koyması, Meryemce’nin bir uğurböceğini okşayıp onunla bir akran gibi sohbet etmesi her iki karakterin de doğaya olan sevgi ve saygılarını göstermektedir. Yapıtta karakterler doğayla o kadar iç içedirler ki yazar, bazen karakterlerin duygu ve düşüncelerini anlatırken doğayla kişileri özdeşleştirmiştir. ***“Gölgesinde bile acısı belli oluyordu. Uzun, kocaman, taştan taşta seken gölgede bir kıvrınma gözüküyordu.” (Ölmez Otu, 46)*** Yazar, Ali karakterinin iç dünyasını ve duygularını anlatırken onu doğayla özdeşleştirmeyi tercih etmiştir. Ali annesini köyde tek başına bıraktığı için suçluluk ve vicdan azabı duymaktadır. Yazarın Ali’nin duyduğu acının gölgesine yansıdığını belirterek karakterlerle doğa arasındaki derin ilişkiye dikkat çekmiştir.

Yazar, yer yer doğa betimlemeleri kullanarak, gerek karakterlerin doğa üzerine olan düşünce ve duygularını gerekse doğanın Anadolu köylüsünün hayatındaki etkisini okuyucuya aktarmıştır.

“Bu özlemle titredi. Sağ elini sıcak toprağa bastırdı. Çukurovaya giden yol boyunca tozuyordu. Durmadan tozuyor ha tozuyordu. Çukurovaya doğru doğru bir yel akıyor,

yoldan kalkan tozlar direk direk oluyor, ormana kadar gidiyor, orada yemyeşil, mavi, mor ormana karışıyordu. Sonra pamuk tarlaları, Çukurova toza dumana batık...”(Ölmez Otu, 30)

Alıntıda, Ali elini toprağa bastırarak Çukurova’ya olan özlemini gidermeye çalışmakta, aynı zamanda da yola devam etmek için kendini motive etmektedir. Burada özellikle dokunma duyusunun kullanılması insanın toprakla olan derin ilişkisini okuyucuya aktarmada önemli yer tutmaktadır. Yapıtta doğanın kişileştirilmesi de okuyucuya doğanın yapıttaki ve karakterler üzerindeki önemini bir kez daha göstermektedir.

“...Çukurova uyanıyordu. Çukurova yorgundu. Serilmişti. Ağır ağır soluk alıyor, homurdanıyordu. Sıcak, yakıcı, şehvetli, azgın, kudurtucu, uyuşuk, devingen, ele avuca sığmayan bin başlı ejderha... Uyanıyordu. Yağlı, güneşte kavrulan, yanmış bir sarı... Fırın ağzı. Billur kırmızısı yalımı, tozu savrulan.” (Ölmez Otu, 61)

Çukurova’nın yazar tarafından kişileştirilmiştir. Bu, yapıtta doğanın da en az insan kadar önemli olduğu izlenimini yaratmakta ve doğanın yapıttaki önemli işlevini vurgulamaktadır.

Anadolu köylüsünün ölüm kalım sorunsalında doğa, köylünün hem baş etmeye çalıştığı bir unsur olarak karşısında, hem de yardım alarak hayatta kalmaya çalıştığı için yanında yer almaktadır.

4) İNANÇLAR

Ortadirek ve Ölmez Otu adlı yapıtlarda Anadolu köylüsünün yaşadığı güçlükler karşısında en büyük umut kapısı ve sığınağı çoğu zaman ya yarattıkları mitler ya da büyüklüğüne ve kudretine güvendikleri Tanrı ve dini inançlardır. Yapıtlarda köylünün, başı her sıkıştığında inançlarına sığındığı görülmektedir. Buna bağlı olarak inançların, kişinin hayatta kalma

mücadelesinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Köylünün inanç kapılarından bir tanesi yüceliğinden ve hikmetinden medet umdukları Tanrı'dır. Başları sıkıştığında, zor durumda kaldıklarında kendilerini kurtaracağına inandıkları Tanrı'ya sığınır. Tanrı onları yaratan, var eden ve gözetten bir baba, bir aile büyüğü gibi görülmektedir. **“Allah demişler buna, mavi gözlü, koca sakallı Allah!” (Ölmez Otu, 164)** **“Allahım, karagözlüm, sürmelim, sen kimseyi, kul olan insansızlıkla terbiye etme.” (Ölmez Otu, 310)** Meryemce Tanrı'yı sakalıyla, gözleriyle adeta bir insan gibi betimlemekte, saydığı ve sevdiği bir büyüğü gibi düşünmektedir. Bu durum Tanrı'nın kuvvetine olan inancın ve bu inancın yarattığı umudun gücünü arttırmaktadır. Meryemce'nin Tanrı'yı bu şekilde somutlaştırması Anadolu köylüsünün sosyal ortamına ve eğitim seviyesine bakılarak açıklanabilir. Yapıtta çeşitli zorluklara karşı yaşam mücadelesi veren toplumda eğitim ve birey gelişimi geri planda kalmıştır. Eğitim seviyesi geri kalmış olan köylünün soyut düşünce seviyesinin gelişmediği gözlemlenebilir. Bu nedenle köylü soyut bir varlık olan Tanrı'yı, anlayabilmek, inandırıcı kılabilmek adına somutlaştırma ihtiyacı içindedir.

İnançlar önemli bir kurtarıcı olarak görüldüğünden sosyal yaşamda büyük yer tutmaktadır. Özellikle köylünün kullandığı günlük dilde kültürün de bir parçası olarak dinin ne kadar büyük yer tuttuğu görülmektedir. Günlük konuşma dilinde, deyimlerde ve bazı kalıplarda bunun örnekleri karşımıza çıkmaktadır. *'Din iman yok mu?', 'Vallahi billahi', 'Allah'ını seversen', 'Hakkınızı helal edin.', 'Allah da sizi hoşça tutup sevindirsin', 'Allah'ın cehenneminden çıkmamacasına yanacaksınız.'* gibi günlük yaşamda sıkça kullanılan, dilde yer etmiş ifadeler Allah inancının sosyal yaşamı etkilediğinin göstergesidir. Bireyler Tanrı'yı başkaları için iyi ya da kötü bir dilekte bulunurken veya zor durumda kaldıklarında karşı tarafı caydırıcı ya da ikna edici bir unsur olarak kullanmışlardır. Öte yandan dinin sosyal yaşamda da büyük yer tuttuğu

söylenbilir. Bazı durumlarda dinin, hükümetin ve hatta yazılı kanunların önüne geçtiği görülmektedir. Köyün muhtarı Sefer'in medeni hukuka ve yasalara uygun olmamasına rağmen üç kadınla evli olması ve bunun olay örgüsünde uzam içindeki tek poligami evliliği olmasına rağmen yadırganmaması feodal köy yaşantısında din kaynaklı geleneksel kuralların yabancılanmadığının ve yadırganmadığının göstergesidir.

İnançların toplumsal yaşamı şekillendirmesinin bir örneği de hacı, hoca, ermiş gibi kişilerin toplumsal yaşamı yönlendirecek kadar etkin olmasıdır. **“Taşbaş Efendimiz, Kırklara karışmadan önce emir vermiş ki bu dört kitapta katli vacip Seferlen konuşmayacaksınız, demiş.” (Ölmez Otu, 142)**

Köylünün, ermiş saydığı Taşbaş'ın sözleri üzerine büyük bir kararlılıkla Muhtar Sefer'le konuşmaktan kaçınması Tanrı'nın elinin değdiğine inanılan bir ermişin toplumu ne kadar etkilediğinin bir örneğidir. Aynı zamanda bir ermiş tarafından söylenen bir sözün, halk üzerinde hükümetin ve devletin söylediği bir sözden daha etkili olduğu, bu nedenle yasal otoriteden daha güçlü bir başka otoritenin olduğu gözlenmektedir. Bunun nedeni toplumun kendi yarattığı bu ermişin, halkı içinde buldukları zor durumdan kurtaracağına olan inançtır. Kendi içlerinden çıkardıkları bu ermiş onlara devlet büyüklerinden ve hükümetten yani onları yöneten insanlardan daha yakındır. Bu nedenle bu ermişe güvenmiş ve umutlarını bağlamışlardır. Bunun sonucu olarak da bir ermişin yani Taşbaş'ın sözleri bu köylüler için devletin sözünden ve gücünden daha üstün ve güvenilirdir.

Anadolu köylüsünün kültürel ve sosyal yaşamında din ve inançların büyük yer tuttuğu bir gerçektir. Öte yandan bununla çelişen bir durum da söz konusudur. Anadolu insanı dine bilinçli bir şekilde bağlı değildir. Bu insanlar için Tanrı, başlarına gelen felaketlerden ve zor durumlardan, onları yıldırان yaşam koşullarından kaçmak için başvurdukları bir sığınaktır.

Köylüler için soyut bir varlığa, bir düşünceye sığınmak, köylünün somut ve acı olan gerçeklerden kaçışının da bir yoludur. Bu nedenle özellikle başları sıkıştığında, dara düştüklerinde Tanrı'yı daha sık anmaları dikkat çeker. Orhan Veli'nin dizelerinde dediği gibi, Anadolu köylüsü de 'kundurası vurmadiği zamanlarda, anmazdı ama Allahın adını, günahkâr da sayılmazdı.'¹ Genel olarak topluma baktığımızda herkesin beş vakit namaz kıldığı, hacca gittiği, Kuran okuduğu ya da okuduğu Kuran'ı anladığı söylenemez. Zaten bunca maddi sıkıntı içerisinde, ağır çalışma koşulları altında kazandığı az bir parayla geçimini sağlamaya çalışan köylünün, bu dini görevleri yerine getirecek ne vakti ne parası ne de hali vardır. **“Can kurtaran yok mu? Adam ölüyor, can kurtaran... Din İslaaaam!...” (Ortadirek, 75)** Koca Halil karakterinden alınan alıntı bu konuda açıklayıcı özellik taşır. Koca Halil içinde bulunduğu zor durumda kendisine yardım edilmesini sağlamak için 'din İslam' diye bağırılmaktadır. Günah olduğunu bildiği halde gençken at hırsızlığı yaparak hayatını kazanmış birinin, başı sıkıştığında dini kullanarak yardım istemesi hem ironik bir durumdur, hem de Anadolu insanının dinine işine geldiği yerden bağlı olduğunu göstermektedir.

5) AİLE İLİŞKİLERİ

Anadolu toplumunda bireyler, tek başlarına var olamazlar. Bir topluluk halinde yaşarlar ve bireysel olarak toplumdan farklı ve bağımsız davranmazlar; çünkü diğerlerinden bağımsız davrananların hayatta kalma şansı daha düşüktür. **“Sana diyorum ki, Uzunca Ali, (...) sürüden ayrılanı kurt kapar.” (Ortadirek, 87)** Alıntıda tüm köy halkı gidip geride bir tek Uzunca Ali ve ailesi kaldığı zaman Muhtar Sefer'in ona söyledikleri görülmektedir. Görüldüğü gibi bir toplum içinde olmak, bireyin hayatta kalabilmesi ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için önemlidir. **“Köylüler bir olunca biter. Düğün dernek, dövüş cangama**

---

¹ Kitabe-i Sengi Mezar I, Orhan Veli

biter. Köylü birliğine can kurban. Bir yerde kalabalık kokusu duydun muydu, ne bel ağrısı, ne ayak sızısı kalır.” (Ortadirek, 194) Bireyler çetin yaşam koşullarında hayatta kalmak için birbirlerine sınıksız kenetlenmişlerdir. Bu nedenle toplumda aile çok önemlidir.

Aile, toplumu oluşturan en küçük yapı taşıdır. Hayatta kalmak için topluluk halinde yaşayan köylüler, yine hayatta kalmak, birbirlerine destek olmak ve soylarını sürdürmek için aile kurarlar. Ailelerde iş bölümü olduğu görülmektedir. Her aile bireyinin aile içinde farklı rolleri, görev ve sorumlulukları vardır. Bu roller kültürel, çevresel ve dinsel faktörler gibi birtakım etkenlerle şekillendirilmiştir. Bu bölümde aile bireylerinin aile içindeki yerleri, rolleri, görev ve sorumlulukları, yapıtta özellikle ön planda duran Uzunca Ali, Elif, Hasan, Ummuhan ve Meryemce karakterlerinin oluşturduğu aile üzerinden incelenecektir.

5.1) Kadın Figürlerin Ailedeki Rolü

Yapıtlardaki feodal düzenli tarım toplumunda karşımıza çıkan kadın karakterlerin sosyal yaşamda iki önemli rol üstlendiği görülmektedir. Bunlar eş ve anne rolleridir. Yapıtta geçen toplumda kadından beklenen, çocuklarına iyi bir anne ve kocasına iyi bir eş olmasıdır. Bu bölümde yapıttaki kadın karakterlerin bu rolleri incelenecektir. İnceleme sırasında yapıtlardaki rolleri baskın olduğu için Meryemce ve Elif karakterleri üzerinde durulacaktır.

Toplumda annelik kutsal sayılmaktadır. **“Sen bu işi anayın rızasını almadan çok kötü ettin. Sanmam ki kara gözlüm, Allahım, güzel Allahım, seni bağışlasın da... Hiç sanmam.” (Ortadirek, 121)** Annenin rızası alınmadan yapılan işlerin günah sayılıyor olması, annenin ne kadar değerli ve de kutsal sayıldığına göstergesidir.

Ailede annenin görevi, çocuğunu elinden gelen en iyi şekilde yetiştirmek ve onun bakımını üstlenmektir. Yapıtta karşımıza çıkan anne karakterlerinin çocukları için bazı fedakârlıklar

yaptığı görülmektedir. Bir çocuk için annesi her zor zamanda gidilecek bir sığınaktır. Ayrıca yapıtta anne sevgisinin benzersizliği ve büyüklüğü de görülmektedir.

“(…) hem de Elif’in saçlarını, yüzünü okşuyordu derin bir ana şefkatiyle. Sevgiyle. Alıp yüreğine sokmalı adam seni, kızım. Can kızım.” (Ortadirek, 188), “Senin o kesip attığın tırnaklarına kurban olsun Meryemce.” (Ortadirek, 133), “Benim gibi kocakarıyı sırtına alma, güzel, nazik sırtına yazık değil mi, tırnağına kurban olduğum yavrum. Alim. (...) Ben batayım, ben öleyim de, sen böyle yollarda sürünme kuzucuğum. (Ortadirek, 167)

Alıntılarda Meryemce karakterinin bir anne olarak oğluna ve gelinine karşı hissettiği derin sevgi ve anne şefkati görülmektedir. Meryemce kimi zaman çeşitli nedenlerle çocuklarına kızıp sinirlenebilmektedir. Böyle zamanlarda ağzına geleni söylese de aslında çocuklarını çok sevmekte, bu nedenle de öfkesi çabuk geçmektedir. Yapıttaki bir başka anne karakteri de Elif’tir. Elif de çocukları Hasan ve Ummuhan’a karşı derin bir sevgi beslemektedir. **“Elif onları böyle her görüşte bir hoş oluyor, acıdan başı dönüyor, “yoruldular, mahvoldular fıkarcıklar. Bir ayda kendilerine gelemmezler.” (Ortadirek, 316)** Elif karakterinin bir anne olarak çocuklarının üzerine ne kadar titrediği görülmektedir. Çocuklarının başına gelen bütün zorlukları ve kötülükleri onlardan uzaklaştırmak istemektedir; çocuklarının yorulduğunu, acıktığını gören bir anne olarak onların ihtiyaçlarını karşılamayı öncelikli tutmaktadır. Öte yandan çocukların yardımına gerek duyulduğunda da, her ne kadar çocukları için içi sızlasa da onların çalışmasına göz yummaktadır. **““Olmaz,” diye diretti. “Gün bugündür. Şimdi çalışıp bize yardım etmezlerse, ne zaman işimize yarayacaklar?” (...) Çocuklar uyandılar. Elifin yüreği cızz etti.” (Ölmez Otu, 176)**

Aile içinde kadının sahip olduğu diğer görev ise kocasına iyi eş olmaktır. Toplumda aileden

aileye eşlerin görevleri de değişmektedir. Örneğin, Muhtar Sefer'in karıları için bir eşin görevi, erkeğin çocuklarını doğurmak, sonra onları büyütme, kocasının cinsel ihtiyaçlarını karşılamak ve onun işlerine de karışmamak iken, Elif için eş olmanın getirdiği görev ve sorumluluklar arasında, aileyi bir arada tutmak, onlara moral kaynağı olmak ve kocasına her anlamda destek olmak vardır.

“Bitleri kırıyor, kendine, çocuklarına acıyordu. Meryemceye de yüreği parçalanıyordu. Hele kocasının yüzüne, şişmiş ayaklarına bakamıyordu. Şöyle uzunca bakacak olsa, gözleri yaşıyor, tıkanıyordu. Elinden gelse hepsini sırtına alacak, kuş gibi Çukura indirecek, pamuk tarlasının kıyısına konduracaktı.” (Ortadirek, 198)

Bu farkın temelinde bazı ailelerde kadın ve erkek arasında hayatın müşterek oluşu, bazılarında ise olmayışı yatar. Bu durumun hangisi olacağını belirleyen ise erkeğin karısına karşı tutumudur. **“Böyle güzel huyların, böyle tatlı dillerin, böyle sıcacık yüreğin var da, her zaman dışarıya, öz avradına, çocuğun anasına, ne demeye dışarı vurmazsın ya, tırnağına kurban olduğum?” (Ortadirek, 271)** Muhtar Sefer'in karısının böyle düşünmesinin sebebi eşinin kendisine ve çocuklarına genelde kaba ve sevgisiz davranmasıdır. Böyle davranan bir erkeğin kurduğu ailede de kadınla erkeğin, karşılıklı çıkan zorlukları paylaştıkları bir yaşam düşünülemez.

5.2) Erkek Figürlerin Ailedeki Rolü

Yapıtlarda geçen feodal toplumda erkeğin aile içindeki görevlerine bakıldığında çok önemli iki görevi olduğu görülür. Erkek, evin geçimini ve aile bireylerinin temel ihtiyaçlarını sağlamakla yükümlüdür. Kısacası çalışarak evdekilere bakmak durumundadır. Aynı zamanda erkeklerin, köyün işlerinden de sorumlu olduğu görülmektedir. Muhtarın aldığı kararları kabul etme ya

da bu kararlara karşı çıkmaya gibi durumlarda kadının değil erkeğin söz sahibi olduğu görülmektedir.

Yapıtlarda özellikle Uzunca Ali ve onun ailesi üzerinde durulmaktadır. Elif'in, çocukları Hasan ve Ummuhan'ın ve annesi Meryemce'nin sorumluluğunun Ali üzerinde olduğu görülmektedir. Kışın geçimlerini sağlayabilmek için yazın Çukurova'da çalışmaları gerekmektedir. **"Çukurovaya inmeliyiz, başka çaremiz yok." (Ölmez Otu, 30)** Meryemce çok yaşlı olduğu için böyle bir yolculuğu bir kez daha kaldıramayacağından, yanında yeterince yiyecek köyde bırakılır. Ali, Çukurova'da olduğu süre boyunca, onu düşünmüş, yalnız bırakmak zorunda olduğu için vicdan azabı duymuş ve bir an önce köye dönmek için canını dişine takarak çalışmıştır. **"Tez günde pamuğu toplayıp anama ulaşacağım. Ben çok pamuk toplarım." (Ölmez Otu, 95)** Ali'nin aynı zamanda çocuklarına da düşkün ve onları seven bir baba olduğu görülmektedir. **"Öyle kaldı, sonra ayağa fırladı, deliler gibi sağa sola koşarak, Hasaaaaan, Hasan, diye bağırdı. "Ben de seni bu dağda bırakır giderdim ama..." Öfkesi o anda dindi: "Karı," dedi, "bir hal gelmesin çocuğun başına?" (Ölmez Otu, 56)** Hasan'ın kaybolduğunu düşünen Ali çok telaşlanmış oğlunun başına bir şey geldiğini düşünerek kaygılanmıştır. Sevgisini Elif kadar göstermese de Ali de çocuklarını çok sevmekte ve düşünmektedir.

5.3) Çocukların ve Yaşlıların Ailedeki Yeri

Yapıtlarda anne ve baba için çocukları her şeyin üstünde gelmektedir. **"Çocuklarım," dedi, "çocuklarım aç susuz dağ başında kaldılar. Açlarından da öldüler. Korkularından ödleri kopmadı mı dersin? Çocuklarımız, Ali. Hasanımla Ummuhanım..." (...)** **"Çocuklarıma bir şey olduysa, ben de onun boğazını sıkarak öldürürüm." (Ortadirek, 193)**

Ali ve Elif, çocuklarına karşı çok büyük bir sevgi beslemektedirler. Onları kendilerinden önce tutmakta, sağlık ve rahatlarıyla ilgilenmektedirler. Ali çok aç olmasına rağmen sırf oğlu daha fazla yesin diye aç olmadığını söyler. Elif de Ali de çocukları için hiçbir fedakârlığı yapmaktan kaçınmaz. Aynı durumun Meryemce için de geçerli olduğu söylenebilir. O da Ali'yi çok sevmekte ve onun sevinçleriyle sevinmekte, üzüntüleriyle, yaralarıyla da acı çekmektedir.

Aileleri tarafından bu denli sevilen ve değer gören evlatların da ailelerine karşı sorumlulukları vardır. Yaşlandığı zaman ailesine bakması bir evladın en büyük görevidir. **“Eşeği de yok sümüklü Hacının. Ben öylesi sümüklülere oğul mu derim...” (Ortadirek, 15)** Koca Halil, kendisini Çukurova'ya indirecek bir eşeği olmadığı için oğluna kızgındır. Öte yandan Ali, atları öldükten sonra annesi Meryemce'yi sırtında taşıyarak Çukurova'ya indirmiştir. **“(…) yüreği yaralı diye beni o güzel sırtına aldın da yokuş yokuş taşıdın, güzel sırtına kurban olduğum Alim. (...) Bu yaşa geldi de şurdan şuraya otur demedi. (...) Ali iyi oğlan. Ona yardım et kara gözlüm. Namaz da kıldı sana.” (Ortadirek, 134)** Yukarıdaki alıntılarda iki farklı ebeveynin çocukları üzerine iki farklı düşünceleri görülmektedir. Küçükken kayıtsız şartsız sevilen bu çocuklardan, ilerleyen yaşlarında beklentiler artmıştır ve hayırlı olan evlat annesinin hayır duasını almıştır.

Yapıtlarda aile büyüklerinin bütün aile bireyleri ve toplum tarafından sevildiği ve saygı gördüğü gözlemlenmektedir. Toplum, yaşlılarına değer vermekte ve çoğunlukla onların önceliklerini kabul etmektedir. **“Zamane insanı bir çeşit olmuş. Şu iki koca, dağın yüzünde konur da ormana kaçılır mı?” (Ortadirek, 71)** Koca Halil, bu sözleriyle gençlerin yaşlılara karşı değişen tutumunu ve toplumun yaşlılar hakkındaki düşüncelerini ortaya koymuştur. Yaşlılara saygı göstermenin yanında, bakımlarının da gençler tarafından üstlenildiği ve bunun önemli bir sorumluluk olduğu vurgulanmıştır.

6) SONUÇ

Yaşar Kemal Ortadirek ve Ölmez Otu adlı yapıtlarında Anadolu köylüsünün yaşam savaşına ayna tutmuştur. Yazar uzaktan, büyükşehirlerden Anadolu köylüsüne bakan yazar ve aydın takımının söylediklerini, önyargılarını kulak arkası edip, gerçek Anadolu köylüsünü nesnel bir gözle; duygularıyla, çelişkileriyle, ekonomik ve sosyal yanlarıyla, kısacası onu insan olarak var eden bütün yönleriyle ele almıştır. Onlarla aynı şartları paylaşmadan onlar gibi olunamayacağını ve onları anlamının mümkün olmayacağını göstermiştir.

“Ortadirek” ve “Ölmez Otu” adlı yapıtlarda Yaşar Kemal, Anadolu insanın hayatından bir kesiti okuyucuya aktarmıştır. Aktarılan kesitte bu insanların kültürel ve sosyal ortamlarının şekillendirdiği yaşamları ve hayatta kalma mücadeleleri ön plana çıkarılmıştır. Yapıtlar tamamen kurgusal olsa da anlatılanlar gerçek hayatta olmuş ya da olması mümkün olaylar ve durumlardır.

Kemal, bu yapıtlarda köylünün ölüm kalım mücadelesini farklı boyutlarda incelemiştir. Bu tezde, Anadolu insanın hayatta kalma mücadelesi, bu mücadelede köy yaşamının temelinde yatan düzen, doğa, inançlar ve aile ilişkileri üzerinden incelenmiştir. Sayılan bu etkenler Anadolu insanının yaşamını ve karakterini belirlediği için bu savaşımın içinde yer almaktadır. İnsan olmanın yarattığı karmaşıklığı yaşayan Anadolu köylüsünün varlığını sürdürmek için verdiği mücadelede onu yıpratıcı ağırlık düzeni, ekonomik ve duygusal anlamda bağlı olduğu doğa, zor anlarında sığındığı inançları ve bu savaşımında en büyük desteği olan ailesi yer almaktadır. Yazar, yapıtlarda bu mücadeleyi ve Anadolu gerçeğini yansıtmaktadır.

7) KAYNAKÇA

Kemal, Yaşar. Ortadirek. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.

Kemal, Yaşar. Ölmez Otu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.